

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Детальна класифікація зобов'язань дозволяє чітко зрозуміти її сутність

Детальная классификация обязательств разрешает четко понять ее суть

The detailed classification of obligations lets expressly to understand its essence

Ключові слова: класифікація, зобов'язання, кредиторська заборгованість, дебіторська заборгованість, забезпечення, непередбачені зобов'язання, доходи майбутніх періодів.

Розвиток ринкових відносин в Україні суттєво змінює економічне середовище функціонування підприємств. Головною ознакою цього середовища є конкуренція товаровиробників, які набули повної самостійності та відповідальності за результати фінансово-господарської діяльності. Це передбачає обов'язкове виконання зобов'язань підприємств перед бюджетом та іншими суб'єктами господарювання. Практика господарювання українських підприємств свідчить, що внаслідок несвоєчасних розрахунків та не виконання фінансових зобов'язань перед контрагентами, у них накопичилися великі обсяги заборгованостей.

Сучасні теоретичні та методичні аспекти класифікації зобов'язань певною мірою висвітлювалися в працях вітчизняних науковців та вчених країн СНД: І.О.Бланка, А.З.Бобильова, І.М.Вахович, З.В.Герасимчук, А.М.Карбовник, Г.М.Колпакової, К.М.Лебедева, Л.О.Лігоненко, С.Подзе, В.П.Савчука, О.С.Сурніна, Г.А.Тосунян, Є.І.Шохін. Питання управління кредиторською заборгованістю були предметом дослідження і зарубіжних науковців та практиків: М.Гольцберга, К.Калніна, Е.Киргесаара, Рамперсада Хьюберта, Л.Хасан-Бека.

Ці дослідження є вагомим внеском як у теорію, так і в практику управління дебіторською заборгованістю підприємства. Водночас у спеціальній економічній літературі цій проблемі відведено незначне місце, викладені лише загальні концептуальні положення управління дебіторською заборгованістю, відсутній цілісний підхід.

Для того, щоб розкрити економічну сутність заборгованості і систематизувати різні її види, проведемо класифікацію кредиторської заборгованості як основи для формування інформаційного забезпечення управління на різних рівнях. Без детальної класифікації заборгованості питання обліку та збирання інформації втратили чіткість, а отже, у системі управління можуть виникати помилки, пов'язані з неякісною інформацією.

"Класифікація – система розподілу предметів, явищ або понять на класи групи тощо за спільними ознаками, властивостями [3]. Метою класифікації є визначення місця в системі будь-якої одиниці (об'єкта), а відтак

встановлення між ними наявності деяких зв'язків.

Узагальнення джерел по економіці і управлінню дає наступне уявлення про особливості класифікації кредиторської заборгованості, яку багато авторів називають зобов'язаннями: більше уваги вони приділяють банківським кредитам, а заборгованість за товари, з заробітної плати і податків називають стійкими пасивами і розглядають їх як об'єкт планування і прогнозування (рис. 1).

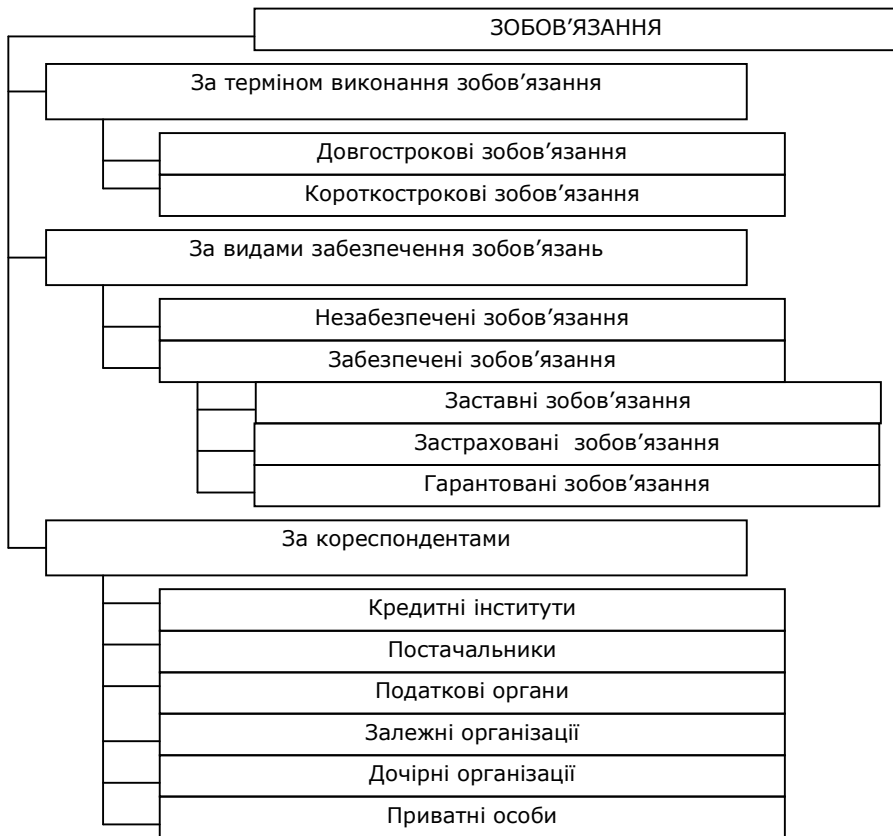

Рис. 1. Класифікація зобов'язань для завдань управління

Аналіз спеціальної літератури з фінансів засвідчив, що класифікація заборгованості в широкому розумінні не проводилася, не були також виділені класифікаційні ознаки. Що ж стосується кредиторської заборгованості, то фінансисти, визнаючи її як один з видів джерел оборотних коштів, розділяють позикові джерела (заборгованість по кредитах і позиках) і залучені, (кредиторська заборгованість). Її види визначені лише відповідно до однорідних груп контрагентів: постачальникам, підрядчиків, бюджету, позабюджетних фондів. Особливою групою виділені так звані стійкі пасиви, і, зауважити помітити, що серед них немає взагалі класифікації – ні ознак, ні видів.

Види заборгованості, що виділяються в бухгалтерському обліку, представлені на рис. 2.

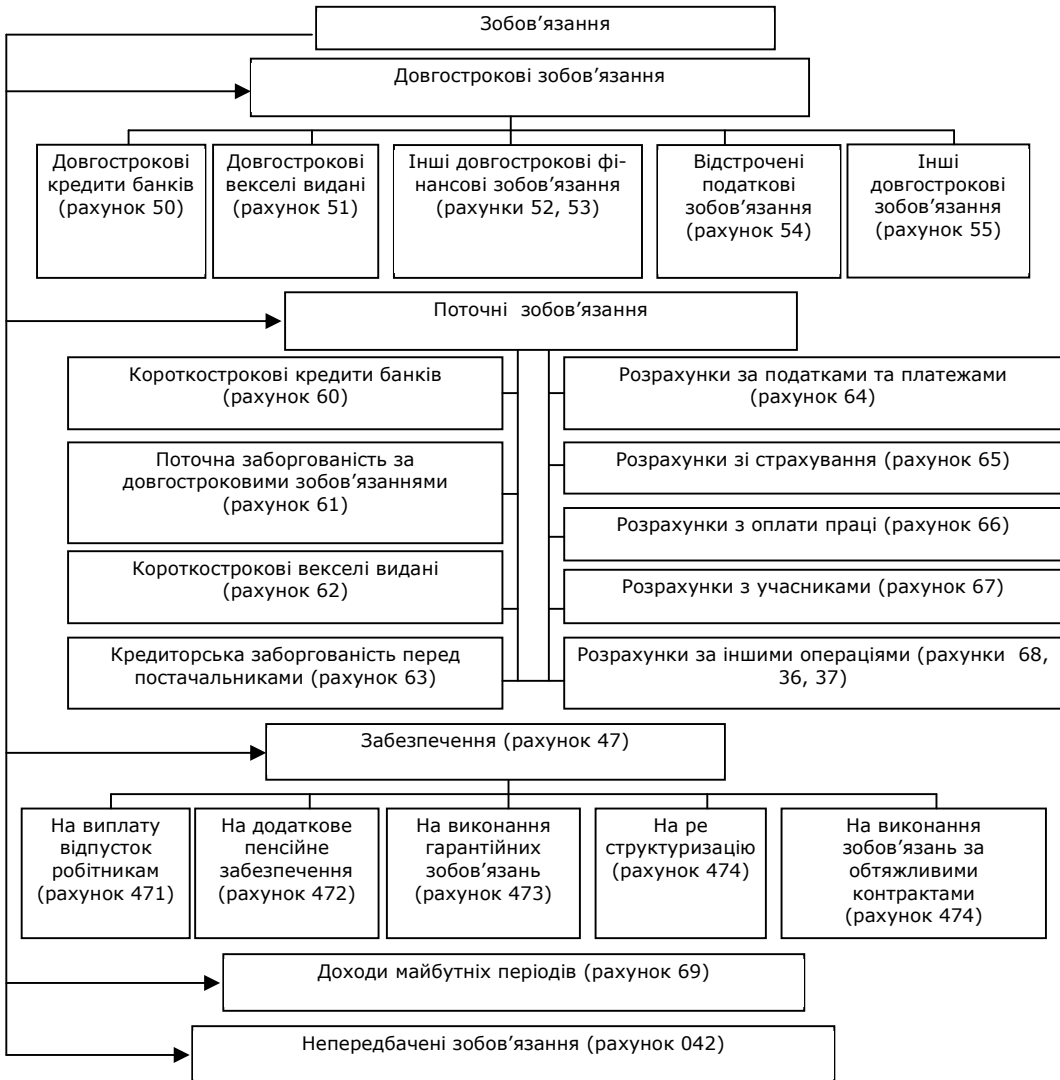

Рис. 2. Види зобов'язань згідно з П(С)БО 11 та Плану рахунків активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій

На підставі зазначеного вище, зауважимо не досить глибоку деталізацію видів заборгованості і не виділення класифікаційних ознак або виділення їх у кількості, що не розкриває специфіки заборгованості і, отже, не може сприяти формуванню інформаційного забезпечення управлінської діяльності.

У зв'язку з тим, що бухгалтерський облік представляє велику частину інформації для цілей управління, а управління, у свою чергу, має потребу

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ

в достовірних даних для оперативних дій і прогнозування, вважаємо, що класифікація заборгованості, як одного з об'єктів управління і бухгалтерського обліку, повинна ґрунтуватися на єдиних, уніфікованих підходах до класифікаційних ознак.

Провівши аналіз і узагальнивши вищенаведені варіанти класифікації кредиторської заборгованості, пропонуємо систематизувати різні її види з використанням таких класифікаційних ознак (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація заборгованості

Ознаки 1	Кредиторська заборгованість 2
1. Термін погашення	1. Довгострокова. 2. Короткострокова, або Поточна. 3. Поточна частина довгострокової заборгованості.
2. Характер виникнення	1. Заборгованість, що виникла в ході нормального операційного циклу. 2. Заборгованість, що не виникає в ході нормального операційного циклу. 2. Заборгованість, пов'язана з порушенням фінансової дисципліни.
3. Економічний зміст розрахункових операцій	1. Товарна заборгованість: • за продукцію і товари; • за послуги; • за роботи; 2. Нетоварна заборгованість: • з оплати праці; • за господарсько-адміністративними потребами; • за податками і зборами; • за фінансовими операціями; • по виконавчих листах і т.д.
4. Контрагенти	1. Банкам і іншим кредитно-фінансовим установам. 2. Постачальникам і підрядчикам за товари, роботи, послуги. 3. Покупцям по отриманих авансах. 4. Іншим контрагентам: • працівникам; • бюджету; • позабюджетним фондам; • учасникам, власникам; • за внутрішніми розрахунками; • інша.
5. Валюта розрахунків	1. Національна. 2. Іноземна.
6. Забезпеченість	1. Незабезпечена 2. Забезпечена: • вексель; • застава; • договір страхування; • гарантія.
7. Дотримання умов договору	1. Заборгованість, термін оплати якої не наступив. 2. Відстрочена заборгованість. 3. Заборгованість із продовженим терміном погашення. 4. Прострочена заборгованість (з терміном погашення, що минув).
8. Імовірність погашення	1. Нормальна заборгованість. 2. Сумнівна заборгованість. 3. Безнадійна заборгованість.

Таким чином, запропонована класифікація враховує вісім основних ознак, за якими можна згрупувати види заборгованості.

Особливістю групування заборгованостей за видами в бухгалтерському обліку нині є плутанина у вживанні таких понять, як "розрахунки", "заборгованість" та "зобов'язання". Найбільше постраждав від такої невизначеності план рахунків: клас 6 "Поточні зобов'язання", наприклад, містить у собі рахунки, що мають назву "Розрахунки з ..." та відображається на них кредиторська заборгованість. Незрозумілим також є те, що до складу зобов'язань (за П(С)БО 11 "Зобов'язання") належать такі облікові об'єкти, як забезпечення, непередбачені зобов'язання і доходи майбутніх періодів.

Теоретичні принципи, що складають основу визнання, оцінки і розкриття кредиторської заборгованості, ще недостатньо опрацьовані, і вона тривалий час розглядалась як "зворотній бік" активів. Вважаємо, що зобов'язання визнається кредиторською заборгованістю, якщо воно відповідає таким вимогам: визначенню кредиторської заборгованості; вимірюється; є релевантним і є достовірним.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №11 "Зобов'язання" затверджений наказом Міністерства фінансів України №20 від 31.01.2000 р.
2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік / Ф.Ф.Бутинець. – Житомир: ПП Рута, 2003. – 918 с.
3. Великий тлумачний словник української мови / Уклад. І.Голов. ред. В.Т.Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
4. Лишиленко О.М. Бухгалтерський фінансовий облік: Навч. посібник. – К., 2005.
5. Фінансовий менеджмент / За ред. проф. Г.Г.Кірейцева. – К.: ЦУЛ, 2002. – 496 с.
6. Чебанова Н.В. Василенко Ю.А. Бухгалтерський фінансовий облік: Посібник. – К.: Академія, 2002. – 672 с.